

BUTLLETI

DE LA CIUTAT D'ILERDA

ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA ILERDANESA

ANY I.

Lleyda 14 de Maig de 1885.

NUM. 1

Se publica mensualment.
Preu de subscripció.

12 rals al any.

Perà los socis numeraris, la mitat del mateix.

SECCIÓ OFICIAL.

JUNTA DIRECTIVA.

PRESIDENT.

D. Joseph Pleyan de Porta.
VICE-PRESIDENTS.
D. Xavier Viñes y Solano.
D. Camilo Castells y Ballespí.

VOCALS.

D. Ramon Maria Vicens.
D. Ignaci Simon y Pontí.
D. Francesch Vidal y Codina.
D. Antoni Serra y Mostany

VOCAL ARXIVER.

D. Ricart Canalda de Gomis

VOCAL TRESORER.

D. Joseph Murillo y Roure.

SECRETARI CONTADOR.

D. Lluís Prim y Salesa.

SECRETARI GENERAL.

D. Sebastiá Puigbonet y Corbella.

SECCIONS.

LITERARIA.

PRESIDENT.

D. Antoni Serra y Mostany.

SECRETARIS.

D. Joseph Menós.
D. Joan Sabat.

CIENTÍFICA.

PRESIDENT.

D. Ramon Maria Vicens.

SECRETARIS.

D. Mariano Torres.
D. Manuel Font y Balué.

ARTÍSTICA.

PRESIDENT.

D. Francisco Vidal y Codina.

SECRETARIS.

D. Joseph Plana y Castillo.
D. Miguel Murillo y Domingo.

COMISIONS ESPECIALS.
DE AGRICULTURA.

PRESIDENT.

D. Joseph Murillo y Roure.

SECRETARIS.

D. Climent Puig.
D. Joan Serra.

DE INDÚSTRIA Y COMERS.

PRESIDENT.

D. Xavier Vinyes y Solano.

SECRETARIS.

D. Francesch Prats.
D. Joseph Armengol.

En lo próxim Butlletí se comensará á publicar
l'lista dels Srs. Socis Numeraris y Delegats.

SECCIÓ DE PUBLICACIÓ.

ESTUDI
DE TOPONOMÁSTICA Y HERÁLDICA

Son molts los estudis que la Excursionista está cridada à fer respecte á nostra Provincia y que li han de donar profit y gloria no escatimadas. Un d' ells nos ha paregut que debia ser lo que avuy hem emprés, de regoneguda utilitat, per lo que pot contribuir al coneixement de sa historia. L' indagació del origen dels noms de sos pobles y 'l del escut d' armas ab que s' adornan, es un treball que fa falta, y l' empreném á l' objecte de que hi pogan pendrer part tots nostres consòcis Delegats, quals observacions sobre lo que deixárem escrit nosaltres, anirém publicant en lo Butlletí tan aviat las vajan fent avinentas.

Per de pronte nostre estudi abarcará los 325 pobles, caps de districte municipal de la Provincia, deixant pera després los dels pobles agregats, no menos importants á nostre objecte. Lo resultat immediat de aquest estudi será lo de fixar lo nom y l' escut de cada població, cosa en que com veurá lo lector, no s' hi han mirat gaire alguns pobles y que es precis que pera llur bon concepte esmenin 'ls errors en que han caigut per falta de coneixements filològichs y heráldichs.

Comensém donchs nostra tasca, que pera donarli algún ordre, escullim l' alfabétich.

Abella de la Conca.

Aquest poble reb sens dupte son nom de las moltas abellas que li donan llurs richs productes; per tant lo simbol que millor li escau es un buch d' abellas, per lo voltant del qual revoloteixés un aixám. *Abellas* es també lo nom vulgar de la *Orquidea Ophrys apilera*.

Avellanes.

Molts escriuen *Avellanes*, pero sa etimologia llatina *avellana*, nos dona la ortografia adoptada. Aquest poble se simbolisa en l' escut per un arbre que voldrá ser un *avellaner* y estaria aixi ben buscat si en efecte se hi criés aquí aquest fruit del que pren nom la població.

Ager.

L' escut d' armas d' aquesta vila, en altre temps capital del *Ves-Comptat d' Ager* y arxiprestat *vere nullius* del mateix nom, se trova bipartit verticalment en dos quartels iguals, portant en lo de la dreta los escachs (dels Comptes d' Urgell?) y las barras catalanas en l' altre. Aquest escut verdaderament heráldich, reste que veurer ab lo nom de la població y es dels pochos que tenen en la provincia explicació científica per mes que no pugám fixar l' época en que 's comensá á usar, si es que no sigués lo mateix que tenia la noble familia de Miró de Tost, conqueridor y primer vescompte d' Ager. En cuan al nom del poble sembla que s' ha de buscar en la etimologia llatina *Ager agri*, que vol dir *lo camp*.

Agramunt.

Lo sello d' aquest Ajuntament te per armas un àliga y demunt una corona comtal; pero en altre escut que hi ha en lo frontis de casa la vila s' hi veuen las quatre barras de Catalunya y una lís sobre un

grupo de turonets, símbols que usà també Agramunt en sas monedas. Aquest es per nosaltres lo verdader escut de la vila. Lo nom de Agramunt se descompon en la paraula llatina *Agra*, equivalent á turons y *munt*, catalana, que vol dir munió, y en aquest cas s' explica lo nom per la situació topogràfica de la vila que está entre varios turons. La lis del escut tal volta lo rebè dels prínceps de Bearn dels qui 's diu que eran originaris de Agramunt. La corona comtal aludeix á la dels Comptes de Barcelona senyors del Príncipat de Catalunya.

Ainet de Besan.

L' escut d' aquest poble porta per armas una roda en aspa ab set puas, que també per lo poch ben grabada se podria pendrer per una estrella. Ignorém á que pot aludir en un y altre cas, si be en lo primer tal vegada se vol simbolisar lo volant de las varias fargas que fins no ha gaire hi habia en aquests voltants y de las que 's treya lo ferro excelent que 'ls ferrers ne deyan de riu á causa de ser exportat per lo Noguera avall ab tramadas. En cuan al nom, que es alarb sens dupte algun, ha de escriurerse *Aynet*, que vol dir fonteta, puig *Ayn* es font, y clar se veu que lo nom de nostre poble es lo alarb ab la terminació diminutiva catalana de masculí *et*, debent llegir *Aynet* y traduirho per fonteta. Altres anomenan al poble Ainet de Vallferrera per trovarse en la vall d' aquest nom, y lo dirse avuy de Besan es per estar immediat al caseriu així anomenat y diferenciarlo de Ainet de Cardós y dels varios Ainet d' Aragó que com es natural se diuhen *Aineto* per portar lo terminatiu castellá. Pera comprobar nostra etimologia sols afexirém que uns dels riuets del Pirineu aragonés se diu *Aincto*.

Aytona.

Vejan aquí un escut lo d' aquesta vila difícil d' explicar. ¿Que te de semblant lo *gall* que porta per símbol ab lo nom actual de la població, ni ab lo que se li atribueix en la antigüetat, *Ileosca* ó *Aetosca*, ibéric

al semblar, y hasta ab lo que en Sampere y Miquel busca en l' alarb, *Azeitona*, nom de l' oliva? Habent pertenescut aquesta vila á la casa de Cardona sembla que lo propi era que hagués adoptat las armas de son marquès lo duch conquistador. Hi ha molt que estudiar respecte al escut y nom de la vila á la que s' atribueix succehí la desgraciada mort de Sertori, assassinat per lo traydor Perpena, en la época romana. Pero' interin, y per lo que puga resultar de las posteriors investigacions, hem de dir lo que 'ns sembla hi ha respecte al origen y significat de l' escut d' aquesta vila. Arbeca, que tenia per senyors als Cardonas, grababa en sas monedas un cap de gall, al igual que la vila de Cardona ho feya en las seuas. Se diu que Aytona com á tribut ó senyal de vassallatge á son marquès acostumaba á donarli un gall ó galls. ¿Seria donchs en recort d' aquesta costum que s' adoptaria dita au per símbol heráldich de son escut? Be podria ser, pero en cualsevol altre cas sempre s' hi veu lo domini dels Cardonas com ho demostra la analogia del gall del escut ab lo cap del mateix que 's representaba en las monedas de Arbeca y Cardona. Lo gall simbolisa en heráldica la vigilancia, y 'ls Moncadas y Cardonas se sab que foren sempre fidels y atents servidors de sos reys.

Alamús.

Altres ne diuen Alamuns, nom que no es catalá y cual radical sembla alarba. Si fos lo segon lo propi del poble, Alamuns, podria donar Alamunts descomponentlo en *Als munts*, y lo trovarse situada la població en una petita eminencia á la entrada de la gran plana de Urgell explica en cert modo son nom. Son escut te per armas un *aube* que en castellá es *álamo* y en llati *alnus*, per lo que 's veu clarament d' hont treu lo símbol heráldich eix poble y lo poch que repará en buscarlo.

Alás.

L' escut d' aquest poble, situat junt á la marge esquerra del Segré, á 4 kilómetros

de la Seu d' Urgell, no porta mes que lo nom de la població, sense simbol algun, y aquell encara es de difícil interpretació, á no ser que *Alàs* lo fessem provindrer de *Salàs*, fentli perdrer la inicial, en cual cas seria vasca la etimologia, *Sala*, que vol dir castell, no escayentli mal llavors aquesta denominació, ja que la situació del poble se trova al nord de una alta muntanya, desde hont domina lo pla que rega 'l riu. Atenent donchs á la explicació donada, l' escut d' armas d' *Alàs* hauria de ser un castell ó torelló antich, y sa proximitat á la antiga *Orgia* y lo trovarse en lo camí antich de la Cerdanya fa sospitar que en los temps remots y en l' época árabe poguè esser *Alàs* un lloch avansat y fortificat de la Seu.

Albagés.

Altres diuen Aubagés, pero notoriament de origen alarb lo nom d' aquest poble no admet variació en la radical, sia ó no alarba ó ibérica sa etimologia. En lo primer cas se pot descompondrer en *Al-Bagès*, lo poble de Bagés, y recordarem aqui que en la provincia de Gerona hi ha *Castell nou de Bagés*, nom que podria derivar de *Bagh* que en alarb vol dir hort y aixis tindriam *Al-Bagés lo poble del hort*. En lo segon concepte dona *Alb*, y també *Alp* que volen dir *blanch y muntanya*, escayentli aquesta última interpretació al poble per trovarse en la cim de una collada. No 'ns es facil dir la significació d' *agès* en las llengüas antigas.

L' escut de la població porta per armas lo anyell de Sant Joan y la simbólica creueta, aludint sens dupte al Sant titular de la Iglesia de Albagés, que está dedicada á Sant Joan Baptista.

Albatarrech.

En Sampere y Miquel proposa si 's podria llegir aquest nom *Alba-Tarrech*, en cualcas dona lo nom de un arbre y lo de la *salvia berbenàcca* cual nom vulgar es *tarrech*. Mes nosaltres ne publicarem fa temps aquesta altra etimologia, que 'ns sembla mes adecuada al origen alarb del poble.

Al war Tarech, aixó es, lo poble del riu, dedicat á Tarech.

L' escut de Albatarrech, es una flor que aludeix tal vegada á la de la malva y estaria ben buscat, si en efecte, fos veritat la etimologia que 'ns dona lo Sr. Sampere.

Albesa.

En l' escut d' aquesta població hi ha dibuixat un pí, al semblar, en lloch de un aube, y *Aubesa* ne diuen, en veritat, de son poble, llurs habitants. Buscant l' etimologia per l' alarb seria com l' escribim, mes per lo catalá ha de dir *Aubesa* y en aquest cas estaria 'l símbol heráldich perfectament. L' etimologia y nom del poble hi ha que buscarlos empero mes lluny, y á nosaltres nos sembla veurer abdos cosas en la toponimia y época llatinas. *Albesa* pot derivar de la ciutat romana *Alba*, cual adjectiu en catalá pot ser *albesos* y d' aquí *Albesa*, sa població. Se sab ademés que lo nom de la ciutat del Laci passá á moltes altres y res estrany fora que una de tantas colonias donès lo nom á nostre poble. *Albesia* en llati, segons Festo, es lo nom de uns escuts molt grans que usaban los albesos del Abruzí. Hi ha que advertir que *Albesa* es una població molt antiga.

Albi.

També lo nom de aquest poble ha donat marge á buscar en l' aube lo simbol heráldich de son escut, pero ja hem vis fins ahont arriba la propietat de aqueix. elecció. A nosaltres nos sembla que tan equivocat va lo escut com la interpretació del nom del poble. *Albion* es lo nom llatí de Inglaterra en la época antiga. *Albis* també *Albi* lo de una ciutat de França, fa mossa en la etat mitja per haberse donat conèixer en ella los sectaris *Albigenses* aixó es, las *gents de Albi*, y *Alb* en celt vol dir alt, aixi com Strabó ne diu *Albi* dels Alps. *Albi* encara avuy en lo país de Gales y en Irlanda significa «las montanyas mes altas». Lo nom *Alb*, celta, y la radica llatina *Alb*, de *Albus*, espresan las ideas d' altura y de blancor, y com las montanyas

mes altas son las nevadas, es dir, las blancas, d' aquí que en sa primera acepció vindrian à confondre-se. ¿Escau á nostre *Albi*, poble, alguna de ditas significacions? Podém contestar afirmativament. Situada la vila en la vertent meridional de una montanya bastant elevada, de las varias que constitueixen lo territori de las Garrigas, al compararla los antichs ab los pobles de la plana d' Urgell y del camp tarragoní bè podian en cert modo al donar lo nom al poble juntarhi la idea de altura, y així *Albi*, voldria dir, interpretant lo llenguatge dels celtas, *poble de l' alt* ó situat en lo alt. Observi al propi temps lo lector que las nevadas en las Garrigas son cuasi tan frequents com en las serras de Montsant y la Segarra.

JOSEPH PLEYAN DE PORTA.

LA VALL DE BOHÍ.

En lo bell mitj d' una incomensurable aruga formada per un aplech de graníticas montanyas tant escabrosas com elevadas y tant elevadas que 'l sol en ple estiu hí toca á duras penas, admiran los estranys molt mes que 'ls propis la joya mes preuhada del Perineu, que dista de la famosa vila de Tremp unas dotse horas y de nostra ciutat be 'n prop de trenta.

Lo camí es dolent, y ja son estat demostra l' exessiu desinterés que durant molts anys han vingut mostran los moradors de la vall per mellorarlo en lo possible. La Naturalesa en cambi, s' ha encarregat de suplir ó aminorar semblant carencia de propòsits; y al efecte, ofereix allí un cuadro per demés deslumbrador y fantástich.

Ella es qui ha volgut sens dupte lluhir sas galas en un punt apartat dels naturals nervis de comunicació à fi y efecte de fer coordinar ab algun éxit la bellesa y 'l desordre, lo perill y l' armonia. De tots modos, ab relació al tros de Catalunya que 'ns ocupa. hem de fer constar que fins nostra mateixa época está cometen una punible injusticia al no prestarli tot l' impuls del progrés, á que te un dret indisputable aquella comarca.

De 130 à 140 habitants consta lo pintoresch poble de Bohí; de modo, que aquellas 28 ó 30 teuladas de pizarra, sens dupte, mostrarian son brill si 'l sol se dignés besarlas alguna volta, ja que las continuas pluijas se cuidan prou de sa insuperable limpieza. La tempestat es en aquell pais casi diaria passat l' Agost ó 'l Septiembre; aixis és que 'ls habitants d' aquellas serras han de reunir per forza condicions físicas extraordinarias. Fins lo mateix univers, sembla que haiji volgut tenir en aquells llocs inmens depòsit, ó infeit arsenal d' alguns de 'ls primers elements precisos per l' etern funcionalisme planetari.

Varias son las vias que 's poden empendrer per arribar á Bohí, y si lo mal camí no trobés justa compensació en lo preciós del paisatge que s' atravessa, duptém mol de que cap persona visités aquella vall dugas vegadas. Pero lo cert es que passa lo contrari, y 'no creyem s' haiji donat encara 'l cas de ningu que habent vist lo panorama de lo Comptat de Erill, no tingue verdader desitj de tornar á admirarlo. Surtir de Pont de Suert, (punt de descans y Vila important de la montanya,) á cosa de las cinche l matí, y montar en gegantesch cuadrúpedo, propi y acostumat á tals anadas; dependins de la posada que com casi todas se troba sota 'ls perxes de la plassa de la Vila, atravesar lo poble per surtir per un espayós camí à contemplar lo perfecte cultiu de l' horta que á la dreta se ofereix á la vista, mentres que á la esquerra passa bessant lo camí y á una profunditat imponent lo riu Ribagorzana que aumenta á cada pas son caudal y sa velocitat á impuls de la continua contribució que reb de las jeladas y cristallinas aigüas que cent cascadas y riuets l' hi envian, es lo que basta per posar l' ánimo del excursionista en la disposició del entusiasme.

A l' altra marge de 'l riu s' hi veu altíssims monts apedassats de boscos. Mes enllá, lo prat ab algunas pocas casas de camp mal repartidas; y aquestas ab sos terrats de pizarra y ab sos inmensos alers donant á tan modestos edificis las mes caprixosas perspectives. Y en mitx de vernedas, continuació una de altra, que 'l vert color llueixen á mercé de pluijas frecuen-

tíssimas, s' hi pot mirar centenars de vacas y d' ovellas repartidas per grupos, y agrupadas ab agradable desordre. La recelosa mirada de un apenas adolescent rabadà, llensada en direcció á la part mes alta del mes elevat mont á fi d' escuadrinyar lo cau de ahont pot haber surtit l' ós que es paseija á distancia d' un tiro d' ballesta ab trassas de tranquilitat é indiferencia contrastable no poch ab son aspecte famolench propi dels temps de las neus, y 'l crit varias vegadas repetit en las concavitats de las montanyas, llensat per un pastor sexagenari que ordena á cops de fonas l' incorporació immediata d' alguna apartada ovella, constitueixen la sola espresió de l' humá esperit que al atravessar moltes y moltes llogues pot trovarse. De moment, las caballerías en que 's montá, se aturan; lo panorama es ya un altre. La llum es sobre tot lo que 'l cambia; siga perque 'l sol no 'ns presta ja ab empenyo sa potent ajuda ó perque 'l color del terreno que hem d' anar trapitjant presenta algunas varietats en sa foscor mateixa, lo cert es que 'l ánim no desmaya pero reconeix algun perill cada vegada que de nou examina lo terreno vehí al de sas petjadas. Desd' ara seguirém com abans la vora del Ribagorzana mes ho farém ab prou cuidado, y á peu ó montats en matxos dels que hajin ja fet per alli l' aprenentatje y 'ns ofereixen en cert modo garantias de talent y de cordura. Hi ha á la vista unas empalissadas construïdas ab bastons de roure entrellassat ab ramatje de la mateixa planta que forman grandiosos cercats y serveixen en aquellas comarcas per guardar lo bestia y pasturarlo á la vegada.

Despres d' haber pujat durant unas quatre horas, se comensa á descendrer per escarpats senders á una reduïda vall plenísima de bosch y en mitj de una especie de replá format per una caprixosa contracció del terreno se troban tres casetas unidas l' una á l' altra y empotradas á la penya que 'ls serveix de paret en lo fondo. Aquestas tres vivendas tenen un estravagant aspecte; la de l' esquerra, está completament fumada en son interior, y dins d' eila se destaca la figura d' un vell ferrer ab pesat mall en má, bategant sobre una in-

clusa. D' aquet lloch se 'n diu *les Cabanases*, y es lo punt ahont esmorsan los tauristas, mentres que l' amo de la barraca fumada repassa ó inspecciona l' estat de las ferraduras dels matxos ó altres caballerías.

Desd' ara tornarem á pujar per camins plens de trossos de pissarra, estrets, serpentejant y desd' ahont se pot percebre una casi continua remor promoguda per la caiguda dels mentats trossos al fondo dels barranchs. Prompte 's veu lo poble de Barruera situat al peu de una elevadíssima montanya, y decorats sos arredors ab alguns sembrats de blat, y mes que de blat, de *sègol*. S' hi veu també formant una especie de escalinata, varios bancals de verduras per 'l consum dels barruerins. Un campanà poch elevat al que serveix de pedestal un petit promontori, rodeijat de algunas casas de construcció tan primitiva com econòmica, constitueixen l' entitat població. Pedras no juntadas ab argamasa ni ab res, forman las parets grosses y petites de tant senzills edificis; pissarras foradadas y subjectas ab estaquetas ó claus de fusta, sobre armassons de fusta de abet, forman las *teuladas* que per mellor concordar ab l' etimologia podrian dirne las *pissarradas*, tota volta que la teula es cosa no vista per molts d' aquells habitants, com passa també ab las rodas dels carruatjes ó simplement dels carros, que á alguns los costa prou treball hasta 'l imaginarse com son ó poden ser. Ditas vivendas no tenen mes que planta baixa ó tot lo mes un pis que descansa sobre alguns passadors d' fusta, sent del mateix tot lo sostre, aixís com los intents de balcó que toscament construïts y ab barrots mal torneijats forman en algunas de las casas un joliu conjunt.

Totas las plantas baixas se trovan emfosquidas per lo fum de las teas resinosas que serveixen per illuminar lo reús y couer las viandas. Si preguntan perque serveixen unas petites pero fortes reixas que 's notan en totas las casas, vos dirán los habitants, que per lliurarse dels llops que de nit entran al poble osmeijant lo que en ús de son instint de conservació necessitan. En Barruera, es ahont acostuman

molts á deixar encarregadas las caballerías fins á la tornada de Caldas, y eixa proposició generalment partida de 'ls habitants de dit poble, indica ja la aproximació al terme del viatge. A peu se sol emprendre desd' allí 'l camí per varias riberas secas durant pocas setmanas, puig ab las plujas se tornan intransitables, convertintse en corrents d' aigua que per atravessarlas reclaman y tenen establertes palancas de llarchs abets y tronchs travessats sobre 'ls mateixos. Y després de pujar per camins que no poden lo nom de tals mereixer, per trobarse cuberts de rocas despresas de las montanyas, y d' abundants matas de boix de retorsudadas y grossíssimas ramas, se troba 'l caminant ja en territori del antic Comptat de Erill.

Lo camí es allavors mes ample y molt mes plá. La vista descubreix un mes notable cuadro; montanyas plenas de boscos, y 'ls boscos de pins, d' abets, de roures y de boixos oferint en son vert color tots los tons desitjables. De tant en tant vernedas capritxosas prestant transició estranya; y de junt á las vernedas ó d' en mitx del bosch espés, una multiplicat de cascadas destacanse vertiealment sobre 'l riu, produhint un misterios ruido, ó un mormull inimitable tant sols interrompit á voltas per la tronada. Verdadera atmósfera d' aigua, pulverisada per sa caiguda desde punts elevadíssims, aumenta mes y mes aquell conjunt poétich. Arbres que sembla per s' altura que han de penetrar dintre dels núbols, fonts de totas las formas per l' imaginació creadas, y frondosos boscos que al entomar la boira no sempre permeten á las rocas participar de son contacte; tal es en sí la decoració en mitj de la que 's destaca l' edifici termal mes rich potser de la terra.

Allí, á la dreta del riu Tor, contrastant notablement la riquesa natural ab la modestia de son aspecte, se troba l' humil temple ahont se venera la Verge de Caldas y tocant á dit santuari s' hi veu l' establiment de las casi miraculosas aigüas, fet de pedra del país, ab cubertas de pissarra. Sa fatxada principal que es de conjunt modestíssim, presenta sas vint y vuit finestras cuadradas y petites. Dintre hi ha apossen-

tos suficientes per albergar cent vint personas de las que van á buscar curació á sas dolencias. Es un balneari famós pero de molta y moltíssima mes importancia de la que se l' hi dona. Sas condicions materials deijan que desitjar no poch, si be eran pitjors encara cuan la *Consortia* (1) deixá de administrarho y s' encarregá la Diputació provincial de sa utilisació, destinant sos beneficis á la casa de Misericordia, cosa que encara fa avuy. Acás podria esplicarse l' estat llastimós en que l' instalació hidroterápica de Caldas de Bohl 's troba, atenent á que dit balneari y sos adjunts terrenos, es desde fa molts anys objecte de judicial atenció. Pero deixém apart cert género de comentaris á que la cosa 's presta, y surtim altre cop del edifici y aprofitém lo camí que hi ha devant sa porta. Ascendint mes en la montanya s' arriba al cap d' un' hora al cim, notantse desd' allí un grapat de precipicis que ofereixen un aterrador espectacle. Centenars d' arbres derribats pe 'ls llamps los uns, mitj carbonisats los altres per l' incendi, y ajeguts no poch per lo pés de las centurias; gegants casi tots ells, alguns de mes de dotse metros de circumferencia y altura fabulosa, serveixen d' amagatall á una infinitat de cabras montesas que tenen de baixar á beurer als estanys mateixos, residencia també de las moltíssimas truytas ab que la gent d' aquell país comercia. La cassa y la pesca es, pues, allí abundantíssima. (2)

Lo poble de Bohl, dista del establiment bé 'n prop d' una hora. Los manantials son de composició diferent y de diferent temperatura. Hi há aigüas cloruradas, ferruginosas y sulfurosas; n' hi há de gelada y de calentíssima. Ab los noms de *Font del Bou, de la Caba, Santa Llusia, Bany fort,*

(1) La Consortia, era una germandat ó associació que funcionaba baix los auspícis del Bisbe d' Urgell.

(2) Al llapis de nostre compatrici D. Joseph Plana y Castillo, se deu un magnífich cuadro de Caldas de Bohl pres del natural ab la mestria de que 'l autor te justa fama; en ell nos hem inspirat per refrescar los datos incomplets, encara que veridichs, que avuy heu emitit. Per cert, que es posible 'ns ocupem un altre dia de dit treball de mérit, y d' una historia curiosa, lligada ab un intent d' adquisició *sui-generis*.

Brugal, Tortera, Bassa del cànam, de l'Aubaga ó del Bosch, son coneguts los mantuals de classificació tant diversa.

Y com no está aquet treball destinat a estudis hidrologichs, no 'ns hem d'entendre en detallar las malalties en que poden tenir salutífera aplicació las aguas ditas. No espliquem tampoch l'instalació de aparatos, pero 'ns contentem repetint que 's prou dolenta.

En cambi, tenim lo orgull de creure que, no pot trobarse un altre punt en lo mont ahont en menos terreno hi hai tanta varietat y tanta abundancia d'agua mineral, que tampoch se queda enrera respecte a virtuts medicamentosas.

L'antiguetat dels banys es bastant considerable, puig se 'ls creu anteriors a la invasió dels moros; y per tot lo que hem dit ja se pot compendre lo despreci incalificable ó l'olvit incompreensible de que ha sigut y es victima aquella hermosa vall.

Fem lo posible al menos, nosaltres per reivindicar en son favor l'estima, y si l'Excursionista Ilerdanesa no pot portar a Caldas de Bohl, reformas, pot en cambi realsar son concepte y sollicitarlas ab insistencia en nom de l'Humanitat y de la Naturalesa.

CAMILO CASTELLS.

NOVAS.

Com varias de las personas a qui la Junta Directiva tingué l'honor de enviar la circular en la que s'participaba la constitució de la Societat invitantlas al própi temps a que s'adherissen a la noble tasca empresa per la naixent Assosació, hajan manifestat desitjos de conixer mes per extens l'objecte de la mateixa, aprofitem nostre Butlletí pera fer las següents aclaracions, que constitueixen en resúmen los nobles propósitos de la Excursionista Ilerdanesa.

Aquesta Associació donchs, que en general se proposa desenrotllar cuant de utilitat siga per la Provincia, adoptant com a medi l'excursionisme, pot dirse que pera la consecució de sos bells ideals se valdrá en primer terme de las excursions colectivas y particulars, quals resultats publicarà en son Butlletí, eco de la Associació, de la celebració de Certàmens, sessions públicas, y vetlladas literarias, promovent sempre dintre y fora de la ciutat la ilustració y l'amor als estudis serios y profitosos, especialment los referents a las ciencias históricas y naturals, los

que tenen per objecte las bellas arts tofas y lo conreu de la literatura catalana.

Altre dels objectius que acaricia la Associació es lo de promoure tota sort de milloras, entre las que descolta la creació de una Biblioteca popular, la de una Granja agricola y la fundació de Associacions análogas en los caps de partit, així com també la publicació de obras referents a nostra provincia baix cualsevol respecte en que aquellas la prengan per estudi, sempre que pogan ilustrarla ó proporcionarli alguna utilitat práctica.

Proposantse la Associació, en una paraula, lo be de la Provincia y sent tant diversos los camps a que portará sa activitat, no pot precisarse fins ahont arribará la esfera de sos treballs, pero si pot assegurar-se que la Associació Excursionista Ilerdanesa: estará sempre al costat de tot lo útil y bo, portant ara la iniciativa, ara ajudant a las Corporacions y personas que son auxili reclamin pera conseguir sos patriótics objectes.

La Junta Directiva ha projectat fer una excursió colectiva a Camarasa en los primers jorns del próxim mes de Juny. Los Srs Sòcis que vulgan pendrer part en la mateixa se servirán passar nota a la Secretaria, hont los enterarán del itinerari, cost de viatge y demés que 'ls convinga saber.

S'ha comensat a constituir en un dels salons de la Associació, cual local te en lo carrer de la Academia núm. 1, pis segon, la selecta Biblioteca y Museo que la mateixa, segons sos Estatuts, se proposa fundar ab llibres y objectes artistichs y arqueològichs etc. referents a Catalunya, y lo Gabinet de Historia Natural que ha de enriqueirse ab exemplars especialment de la Provincia. Se prega, donchs, als Srs Sòcis, pera que 's pogan inaugurar aviat una y altres, se dignin donar cumpliment a lo previngut en l'article 8 del reglament que fa referencia a aquest objecte.

Sabém que alguns sòcis, cual entusiasme y carinyo per la Excursionista, han manifestat desseguida que 'ls ha sigut coneguda la idea que la ha constituída, se proposan fer a la mateixa importants donatius de llibres y objectes arreconats per las argolfas, y com precisament es en aquets llochs hont sol trovarse lo que ha de enriqueir son Museo y Biblioteca, recomaném als aymadors de las antigualas una revista als «trastes vells» segurs de que com mes vell sia lo que donguin a la Excursionista de mes estima será y mes important lo donatiu que li fassan.